

MÜZE VE TARİHİ MEKÂNLARDA UYGULANAN ANLATICI TERMİNOLOJİSİ TARİH EĞİTİMİNE NASIL DÂHİL EDİLEBİLİR?*

Neval AKÇA BERK**

Öz: Bu çalışmanın amacı, alan yazında yapılan çalışmalar ışığında müze ve tarihi mekânlarda uygulanan anlatıcı terminolojisini ortaya koyarak, yapılan uygulamalara ilişkin olumlu örnekleri sunmaktır. Dolayısıyla söz konusu çalışmada; bu örneklerden hareketle gerçekleştirilen uygulamaların tarih eğitimine nasıl dâhil edilebileceği tartışılmış, son yıllarda sınıf dışında alternatif bir eğitim-öğretim ortamı olarak müze ve tarihi mekânların kullanılması konusunda yapılan çalışmalara katkı sunulması hedeflenmiştir. Çalışma nitel araştırma deseninde tasarlanmış, veri toplama yöntemi olarak doküman analizi kullanılmıştır. Bu amaçla ilgili müzelerin ve tarihi mekanların resmi internet siteleri, yayınlamış oldukları yazılı ve çevrimiçi belgeler yoluyla müzelerde ve tarihi mekanlarda uygulanan anlatım türleri sınıflandırılarak örneklendirilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda müze ve tarihi mekânlarda gerçekleştirilen uygulamalar ve anlatıcı sunumlarının alanında uzman profesyonel kişiler tarafından gerçekleştirildiği, tarih eğitimi kapsamında öğrencilerin bu süreçte izleyici/ziyaretçi olarak yer aldığı ve sınırlı bir şekilde aktif olarak uygulamalara katıldığını ifade etmek mümkündür. Tarih eğitiminde sınıf dışında alternatif bir eğitim-öğretim ortamı olarak kullanılabilir müze ve tarihi mekânlarda yaratıcı drama çalışmaları, tarihsel canlandırma gibi uygulamalarla öğrencilerin doğrudan bu mekânlarla iletişime geçtiği uygulamaların yanında anlatıcı yorumları da benzer amaçlar için kullanılabilir. Bu tür uygulamalar öğrencilerin tarihsel düşünme becerilerini, tarihsel empati becerisini ve öğretim programında yer alan bir çok beceriyi etkili bir şekilde geliştirebileceği; öğrencilerde söz konusu mekanlara ilişkin farkındalık kazandırabileceğini ifade etmek mümkündür.

Anahtar kelimeler: Müze, Tarihi Mekân, Anlatıcı Türleri, Tarih Eğitimi

* Bu makalenin bir bölümü 20-22 Mayıs 2015 tarihleri arasında İstanbul Deniz Müzesi Komutanlığı tarafından düzenlenen "Türkiye'de Müzecilik: Yeni Kavram ve Uygulamalar Sempozyumu"nda sunulmuştur.

** Yrd.Doç.Dr.; Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Ortaöğretim Sosyal Alanlar ve Türkçe Eğitimi Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı.

HOW THE NARRATOR TERMINOLOGY IN MUSEUMS AND HISTORICAL PLACES CAN BE INCLUDED TO HISTORY EDUCATION?*

Neval AKÇA BERK**

Abstract: The aim of this study is to present positive examples about applications made, by demonstrating the narrator terminology applied in the museum and historical places in the light of studies held in the field. Therefore in the study, moving from these examples it has been argued that how the practices realized can be included to history education, and having contribution for studies carried out about the usage of museum and historical places as an alternative educational environment outside the classroom in recent years, has been targeted. The study has been designed in a qualitative research design and document analysis has been used as data collection method. For this purpose, the narrative types applied in museums and historical places through the written and on-line documents published in the official internet sites of related museums and historical places, have been classified and exemplified. According to the findings, it is possible say that applications and narrator presentations carried out in museums and historical places have been realized by the experts and professionals in the field; in the scope of history education the students have taken part as spectator/visitor in this process, and they have participated limitedly and actively. In history education, in addition to applications in which students directly communicate with applications such as creative drama studies in museums and historical places that can be used as an alternative educational environment outside the classroom, and historical animation the narrative comments also can be used for similar purposes. It is possible say that such applications can develop effectively the historical thinking skills, the historical empathy skills of students and many skills in their education program; can give awareness to students about these places.

Key Words: Museum, Historical Place, Narrative Types, History Education

Giriş

Yaşam boyu öğrenme ilkesinden hareketle herkesin her yaşta ve koşulda öğrenebileceği en uygun ortamı sunan mekânlardan biri, müzeler ve tarihi mekânlar olarak

* A part of this article was presented at " Museology in Turkey: New Concept and Applications Symposium" held in İstanbul on May 20-22, 2015 by Istanbul Naval Museum Command.

** Assist. Prof. Dr., Cukurova University, Faculty of Education, Department of Social Studies Teaching.

karşımıza çıkmaktadır. Müze kavramının ilgili alan yazında birçok tanımı bulunmaktadır. Uluslararası Müze Konseyi (ICOM-International Council of Museums) 2007 yılında müze kavramı için yapmış olduğu tanımı güncellemiş ve müzeyi şu şekilde tanımlamıştır: *“toplumun ve gelişiminin hizmetinde olan, halka açık, insana ve yaşadığı çevreye dair tanıklık eden malzemelerin üzerine araştırmalar yapan, toplayan, koruyan, bilgiyi paylaşan ve sonunda inceleme, eğitim ve zevk alma doğrultusunda sergileyen, kar düşüncesinden bağımsız sürekliliği olan bir kurumdur.”*

Müzeler temel olarak kendi konu alanları içinde, insanlık için değerli eser toplamakta, bu eserlerin korunmasını sağlamakta ve bunları toplumun gelişimi için sergilemeyi amaçlamaktadırlar. Amerika Sanat Müzeleri Birliği'ne göre müzeler *“eğitsel ya da estetik amaçla, profesyonel uzman kadro ile nesnelere toplayan, yorumlayan ve topluma düzenli bir programla sergileyen kurumlar”* olarak tanımlanmaktadır (Ören, 1998). Amerikan Müzeler Birliği (AAM) ise *“müzelerin halka hizmet görevinin içinde eğitimin bulunduğu”* ve bunun daha yaygın olarak uygulandığını belirtmektedir (Boyer, 1996). 1984 yılında Amerikan Ulusal Sanat Eğitimcileri Topluluğu toplantısında müze eğitimi ile ilgili olarak; görsel algılamayı ilerletme, sanat ve sanat müzeleri hakkında olumlu duygular yaratma, sanatı değerlendirme, kültürel şartları öğretebilme gibi amaçlardan bahsedilmektedir (Maccario,2002).

Erbay (2011), müzelerin *“günümüzde, toplumun bilimsel ve kültürel geçmişini yansıtan ve geleceği biçimlendiren öğeleri sanat ve kültürle birleştiren eğitim kurumları”* olduğunu ifade etmektedir. Tüm bu sürecin temelinde de müzelerin materyal bulma, koruma ve araştırma amaçlarının yanında eğitim amaçlarının da göz ardı edilemeyeceği de ortadadır. Müzeler artık sadece dokunulamaz, eskiden kalmış üzeri tozlu eserlerin, cam kapaklı dolaplar içinde sergilendiği yerler değil aksine insanlığın ortak mirasının koruyucusu ve aktarıcısı kurumlar olarak değerlendirilmektedir (Levy, 2001).

Tarihi mekân ise tarihi ve arkeolojik niteliğe sahip yapı ve anıt-heykel olabildiği gibi tarihi bir sokak; bir ulusun kaderine yön vermiş bir olayın ve savaşın geçtiği bir yer ya da bir kişinin doğduğu yaşadığı bir yer de olabilir. Tarihi mekânlar tarihi yapılar, müzekentler ve savaş meydanlarıdır. Tarihi yapı arkeolojik kazılarla ortaya çıkarılan harabe ve antik kentlerdeki tapınaklar ve tiyatrolar olduğu kadar geçmişte yapılmış cami, medrese, anıt mezar, türbe ve çeşme gibi yapılar da olabilir. Bu tür mekânların öğrenciler tarafından ziyaret edilmesi ziyaret edilen tarihi mekânda yaşayan kişi ya da olaya ilişkin merak uyandırabilir. Gerald A. Danzer'e göre eğitimsel açıdan düşünüldüğünde bir yapının ve yerin tarihi mekân olabilmesi için toplumun veya ulusun; tarih olarak adlandırdıkları daha geniş bir anlatı ile bir yapı ya da yeri ilişkilendirmesi ve anlamlı kılması gerekmektedir (Aktaran Ata, 2002: 154).

Yukarıda bahsedilen tanımlardan, müze ve tarihi mekâna yönelik beklentilere ilişkin ifadelerden hareketle; müzelerin ve tarihi mekânların iletişim ve eğitim işlevinin ön plana çıktığı söylenebilir. Bu bağlamda müzeler ve tarihi mekânlar iletişim işlevini

gerçekleştirirken farklı uygulamalarla ziyaretçileri müzeye, tarihi mekâna çekerek, ziyaretçilerin araştırma ve değerlendirme yoluyla gereksinimlerini keşfeden; entelektüel gereksinimlerine eğitim ve eğlence yoluyla cevap veren etkinlikleri içermelidir (Güleç& Alkış, 2003). Dolayısıyla söz konusu bu etkinlikler içerisinde sergiler, programlar, sosyal etkinlikler, broşür ve kitaplar, turlar, tarihsel canlandırma uygulamaları ve yaşayan tarih anlatımı gibi yöntemler bulunmaktadır. Bu tür yöntemler örnekleme, araştırma, rol yapma, yeniden sahneleme ve tiyatro performansı gibi uygulamalarla birlikte anlatıcı terminolojisini de içermektedir.

Müzelerde (özellikle açık hava ve yaşayan tarih müzeleri) ve tarihi mekânlarda gerçekleştirilen etkinlikler eskinin kültürünü, teknolojisini ve alışkanlıklarını yeniden insanların görüşüne sunmaktadır. Buradaki amaç müzelerin eğitim işlevi üzerine odaklanıyormuş gibi görünse de söz konusu uygulamalarla yapılanlar eğitimden daha fazlasını kapsamaktadır. Çünkü insanlar müzeler ve tarihi mekânları farklı nedenlerle ziyaret etmektedir. Örneğin öğretmenler sınıf içi etkinlikleri için öğrencilere tarih hakkında daha fazla bilgi vermek amacıyla öğrencileri bu mekânlara götürürken, aileler ise hem eğiten hem de eğlendiren yöntemler aramaktadır. Diğer insanlar da tarihi yerlerden, geçmiş hissinden, özgün deneyimlerden ve nostaljiden zevk aldıkları için buraları ziyaret etmektedir (Roth, 1998: 10).

Bu bağlamda farklı gerekçelerle müzeler ve tarihi mekânları ziyaret eden kişilere yönelik olan anlatıcı terminolojisi; kültürü, insanları ve doğal olayları topluma aktarmayı içerir. Müzelerde ve tarihi mekânlarda gerçekleştirilecek etkinlik programında anlatımı gerçekleştiren kişiler; canlandırılan tarihi çevre ile ilgili örnekleri, söylemleri ve iletişimi birleştirerek kullanır. Bu nedenle anlatıcı terminolojisi; iletişim, tarih, teknoloji ve tiyatro gibi beceri isteyen alanları kapsamaktadır. Söz konusu alanla ilgilenenler tarih, kültür ve bağlantılı konularda geniş ve özel bir anlayışa sahip olmalı ve izleyicilere bilgiyi yetkin bir şekilde iletebilmelidir (Roth, 1998).

Araştırmanın Amacı

Tarihin konu aldığı geçmişte yaşayan insanlar, yaşadıkları dönemde günümüzde yaşayan insanlardan çok daha farklı tutum ve değerlere sahip bir şekilde geleneklerini uygulamışlardır. Bu durumda günümüzde eğitim alan öğrencilerin yalnızca tarih ve sosyal bilgiler gibi dersler kapsamında bu insanların hayatlarını anlamasının ve yorumlamasının zor olabileceğini ifade etmek mümkündür. Müzeler ve tarihi mekânlarda, bu mekânlarda öğrencilerle gerçekleştirilebilecek anlatıcı terminolojisine yönelik uygulamalar; geçmişin deneyimlerine ilişkin öğrencilerin farkındalık oluşturmada, öğrencilere geçmişte yaşananları deneyimlemeleri için tarih eğitimcilerine fırsat sunmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı; alan yazında yapılan çalışmalar ışığında müze ve tarihi mekânlarda uygulanan anlatıcı terminolojisini ortaya koyarak, yapılan uygulamalara ilişkin olumlu örnekleri sunmaktır. Bu çalışma özelinde olumlu örneklerden hareketle, gerçekleştirilen uygulamaların tarih eğitime nasıl dâhil edilebile-

ceği tartışılmış, son yıllarda sınıf dışında alternatif bir eğitim-öğretim ortamı olarak müze ve tarihi mekânların kullanılması konusunda yapılan çalışmalara katkı sunulması hedeflenmiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma nitel bir araştırma deseninde tasarlanmış olup veri toplama yöntemi olarak doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsadığından basılı ve elektronik kaynakları incelemek ve değerlendirmek için kullanılan sistematik veri toplama yöntemlerinden biridir. Nitel araştırma tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleriyle de beraber kullanılabilir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren materyallerin analizini kapsar. Tarihçiler, antropologlar ve dil bilimciler sık sık yararlanırlar. Hangi dokümanın önemli veri kaynağı olacağı araştırma problemi ile yakından ilgilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 187-188). Bu amaç doğrultusunda müzelerde ve tarihi mekânlarda uygulanan anlatım türleri ve bu türler içerisinde benimsenen yaklaşımlar doküman incelemesi yoluyla tespit edilmiştir. İlgili müzelerin ve tarihi mekânların resmi internet siteleri, yayınlamış oldukları yazılı ve çevrimiçi belgeler yoluyla müzelerde ve tarihi mekânlarda uygulanan anlatım türleri sınıflandırılarak örneklendirilmiştir.

Anlatıcı Terminolojisi ve Türleri

Geçmiş yolculuk edilebileceğini ya da geçmişte bir araştırmacı gibi dolaşabileceğini düşünmek insanı heyecanlandıran, insanda merak uyandıran bir durumdur. Bu durumdan hareketle Jay Anderson (1984), yaşayan tarih meraklılarının geçmişe ilgi duymalarının üç ana nedenini; bireylerin içinde buldukları şimdiki zamandan kaçma isteği, eski çağlara özlem duyması ve eski zamanlardaki günlük yaşama duydukları merak olarak açıklamıştır.

Alan yazında *anlatıcı/yorumlayan* olarak nitelendirilen kişilerin eğitim temelli kollarına, müze ve tarihi mekânlara ilgi duyduklarını ifade edilmekte ve anlatıcı/yorumcu olarak müze veya tarihi mekânda yer almalarının nedeni ise öğretmenler, müze görevlileri ya da gönüllülerin tümünün kendiliğinden bu özelliğe sahip olmadığı için tarihi diğer insanlar için daha anlamlı hale getirmekten zevk almaları olarak açıklanmaktadır (Roth, 1998).

Anlatıcı terminolojisinde anlatıcı/yorumlayan özelliğine sahip bireylerin; müze ve tarihi mekânları ziyaret eden kişileri geçmişe götüren kişiler olduğunu söylemek mümkündür. Anlatıcı/yorumlayan kişi, müze veya tarihi mekân ziyaretçilerini geçmiş yolculuğa çıkarırken; bulunduğu tarihi karakteri dramatik bir içerikte, dinleyicilerin birkaç kişi arasında geçen sahneye kulak misafiri olmalarını sağlayarak ya da bir saatliğine sahneyi ünlü biri gibi kullanarak ve sonra programın sonundaki sorulara cevap vererek gerçekleştirmektedirler.

Yaşayan tarih müzelerinde, açık hava müzelerinde ve tarihi mekânlarda yaygın olan diğer bir yöntem ise rol yapma/karakter canlandırmadır. Bu yöntemde müze veya tarihi mekân ziyaretçileri, anlatımı gerçekleştiren kişilerin (Anlatıcı/yorumlayan) rolünü tahmin edip, yaptıkları işe dâhil olabilmektedirler. Rol yapma/karakter canlandırma esnek ve eğitici bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Bunun nedeni ise, canlandırmanın içeriği ve sunumun; seyirciye, kişilere, grup ilgisine göre değişebilmesi; bu yöntemin tarihi kişileştirerek, üçüncü kişi anlatımlarından, tur rehberliğinden, derslerden daha güçlü bir duygu ve empati oluşturması olarak açıklanmaktadır.

Anlatıcı terminolojisini kullanan anlatıcı/yorumlayan kişilerin çoğu birey ya da grup olarak Plimoth Bölgesi, Colonial Williamsburg, Mistik Liman Müzesi, Conner Prairie, Yukarı Kanada Köyü, Kanada Uygurluk Müzesi gibi yerlerde bir meslek olarak bu süreci gerçekleştirirken, okullara, müzelere, festivallere, tarihi alanlara “tarihi karakter” kiralayan kişiler, tiyatro toplulukları ve büyüyen serbest şirket kadroları da bulunmaktadır. Bunlara ek olarak birçok müze gönüllüsü, tarihi karakterleri canlandıran kişiler ve tarihe ilgi duyanlar, tarihi karakterleri toplum hizmeti olarak tanımlayarak anlatıcı terminolojisini kullanmaktadırlar.

Anlatıcı terminolojisinde müze ve tarihi mekânlarda Birinci Kişi Anlatımı, Üçüncü Kişi Anlatımı, Birinci ve Üçüncü Kişi Anlatımının Birlikte Kullanıldığı Anlatımlar olmak üzere yaygın olarak kullanılmakta olan üç türü bulunmaktadır. Birinci ve üçüncü kişi anlatımları, yaşayan tarih programının iki temel türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Üçüncü kişi anlatımı dinleyici-anlatıcı arasındaki iletişimin en yoğun kullanıldığı anlatım türüdür. Eski zamana ait kıyafetleri giyen anlatıcılar bu yöntemi kullanarak açıklama yapıp, örnek göstererek, anlattıklarının izleyiciler için ne anlama geldiğini anlamaya çalışmaktadırlar.

1. Birinci Kişi Anlatımı: Tanımı ve Uygulama Özellikleri

Müze ve tarihi mekânlara yönelik olarak yapılan tanımlamaların değişmesi ve bu mekânların işlevsel amaçlarının farklılaşmasına ilişkin son otuz yılda yapılan çalışmalar; bu mekânlarda yalnızca sergileme, broşür ve kitap bulundurma, turlar düzenleme gibi aktivitelerin değil ziyaretçileriyle yaşayan tarih anlatımı gibi yöntemlerle iletişim halinde olan mekânlar olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda birinci kişi anlatımı, müze ve tarihi mekânların iletişim boyutunun aktif hale getirilmesi için önemli bir unsurdur.

Birinci kişi anlatımının amacı geçmişi canlandırarak anlatmaktır. Bu anlatım geçmişte yaşanan sosyal ilişkilerin, inançların, davranışların ve duyguların yansıtılması için uygundur. Doğrudan bilgi veren tarih dersinden ziyade; olayları, duyguları ve yöntemleri açıklayarak, ezber yerine öğrenmeyi sağlamaktadır. Birinci kişi anlatımı, öğrencilerin geçmişi kendileri yaşamış gibi algılamaları ve günümüz düşüncesine karşı tarihi empati oluşturmalarını amaçlayan Bradley Komisyonu'nun tarih eğitimi için önerdiği öğretim programının amaçlarını da karşılamaktadır (Bradley Komisyonu, 1988).

Birinci kişi anlatımında amaç, günümüz seyircisi ve tarihi çevre arasında bağ kurarak ziyaretçinin (yaş grubu ne olursa olsun) uygun problem çözme yeteneğini güçlendirip, rolün sadece geçmişte değil günümüzde de önemini belirterek tarihi durumların alternatif sonuçlarını güçlendirmektir. Tarihi arkeoloji ve antropoloji tekniklerini kullanarak, güdü ve davranışlara yeni bakış açılarını geliştirir. Bu anlatım türü birçok seviyede geçmiş ve gelecek arasında diyalog oluşturmaktadır. Birinci kişi anlatımı; geçmişe anlam kazandırmak için en azından düşünce olarak o dönemden birinin sesini duymaya, ne yaşadığını, ifade tarzının ne olduğunu, değerlerini, görüşlerini, amaçlarını, yaşam tarzını görmemize fırsat sunmaktadır.

Anlatıcı terminolojisi yorum türlerinden sıklıkla kullanılan anlatım türü *Birinci Kişi Anlatımı*'dir ve kendi kendine gelişen bir yöntem değildir. Bu anlatıcı yorumu; tarihi daha açık ve bütünsel bir yolla anlatmak için gelişmiştir. Birinci kişi anlatımı uygulamasının müze alanında gelişimine, sıradan insanların kültürü ve tarihine yoğunlaşan çalışmalarıyla Cary Carson ve James Deetz gibi yeni sosyal tarihçiler katkı sunmuştur. 1970'li yıllarda *Yaşayan Tarih Çiftlikleri* ve *Tarım Müzeleri*'nin açılmasıyla güç kazanmaya başlayan bu türün anlatım teknikleri Ulusal Park Servisi'nde ve müzelerde geliştirilmiştir.

İlk olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde yer alan Ulusal Park Servisi'nde üçüncü kişi kostümlü personel uygulamasıyla gerçekleştirilmeye başlanan bu anlatım türü William Kennon Kay'ın (1970) açıklık, bilgi temeli, dünya görüşünün asimilasyonu, uygulamaları daha geniş sosyal ve ekonomik konularla bağlama, izleyicilerin ilgi ve ihtiyaçları gibi konular üzerinde durduğu "*Keep It Alive! Tips on Living History Demonstrations*" kitabı ile literatüre girmiştir. 1980'li yıllardan itibaren birinci kişi anlatımını birçok açıdan geliştiren ve düzenleyen uygulayıcılar ortaya çıkmıştır. Birinci kişi anlatıcıları ve destekçileri; ziyaretçilerle iletişim kurmanın çeşitliliğini ve anlatılan konunun anlaşılabilirliğini artırmak için öykü anlatımı ve senaryo tekniklerini geliştirme, tartışmalı konuların sunumunu artırma, özel izleyicilerin ihtiyaçlarına duyulan farkındalığı yükseltme gibi farklılıkları dikkate almayı tercih etmişlerdir(<http://www.nps.gov/search/index.htm?query=first+person+presentation>, 09.02.2012).

Birinci kişi anlatımı '*rol yapma, karakter veya ilk ağızdan yorum*' gibi farklı isimlerle kullanılmakta, bu adlandırmaların tümü de birinci kişi anlatımı tanımlaması ile karşımıza çıkmaktadır. Bu anlatım türünde dönemin kıyafetlerini giyen anlatıcı geçmişten bir insanın rolünü almakta ve geçmişin perspektifinden olayların nasıl meydana geleceğini bilmeyen bir insan olarak konuşmaktadır (Salicco, tarihsiz: 2).

Uluslararası alan yazında "*Birinci kişi anlatımı*" adlandırmasının yerine "*interaktif tarih oyunu*" adlandırmasına da rastlamak mümkündür. Her iki adlandırma da birbirinin yerine kullanmakla birlikte aralarında farklılıklar bulunmaktadır. İnteraktif tarih oyunlarında anlatıcılar tarihi insanların günlük işlerini, düşünce ve davranışlarını canlandırmakta; sunumlar doğaçlama ya da belirli bir tema veya senaryo çerçevesinde

gelişebilmektedir. Birinci kişi anlatımında ise alan şartları, araştırma ve modern şartların olanak verdiği ölçüde tarihi kültürün tüm yönleri anlatılmaya çalışılmaktadır. Anlatıcılar sergiledikleri canlandırmada tarihi karakterlerin davranışlarını, geleneklerini, inançlarını, konuşma tarzlarını benzer şekilde aktarmaktadır. Tarihi bir karakterin yerine geçerek anlatımını gerçekleştiren birinci kişi anlatımı karmaşık bilgileri de hayata geçirmiş olmaktadır. Bu kişiler rol yaparlarken canlandırdıkları karakterin dışındaki döneme ait olayları tartışmaktan kaçınmaktadırlar. *“Bu evi geçen yıl ben inşa ettim, eşim ve ben burada kahvaltı ettik”* gibi cümlelerle kişisel bakış açısından konuşarak, daha çok izleyicilerde o dönemden biriyle sohbet ediyor izlenimi uyandırmaktadırlar. Tarihsel canlandırma sırasında gelişen diyaloglar ise tarihi kaynaklara dayanan doğaçlamaları oluşturmaktadır. Böylelikle birinci kişi anlatımı izleyicilerin ilgisi ve anlatıcının yeteneğine göre farklı boyutlara taşınabilmektedir (Roth, 1998: 14–15).

Birinci kişi anlatımında önemli olan anlatıcının tarihi gerçekliğe uygun rol oynayabilmesidir. Bunun için anlatıcının fiziksel görünümünden kullandığı dile kadar her anlamda tarihi gerçekliğe uygun olması gerekmektedir. Örneğin 40 yaşında ve 240 kilo ağırlığında olan birinci kişi anlatıcı, tarihte Fransız bir yolcunun yaşadıklarını anlatacaksa, yaşı ve kilosuna gereği inandırıcı olabilmek için emekli bir yolcu rolünde anlatımını sunmayı tercih edebilmelidir. Ya da rolüne büründüğü tarihi karakterin yaşadığı dönemde kullanılan aksanı kullanmak isteyen anlatıcı, eğer gerçekten bu aksan ile konuşmıyorsa bu durum onun anlatımına gölge düşüreceğinden kullanmaması daha uygun olacaktır.

Bir diğer önemli nokta ise birinci kişi anlatımında anlatıcının belgeli olan ve belgeli olmayan fakat akla yatkın olan bilgileri nasıl kullandığıdır. Bu anlamda belgeleme; anlatıcının büründüğü karakterin görüntüsünün, söylediklerinin ve yaptıklarının kesin bir hakemi niteliğindedir. Bu işi profesyonel olarak yapan birçok kişi televizyon ve filmleri kullanmaktadır. Fakat televizyon ve filmler sıklıkla, verilen zaman içerisinde olay örgüsünü çözümlmek için bazı tarihi gerçekleri kurban etmektedirler. Bu nedenle anlatıcılar bu tür kaynaklardan ziyade güvenilir yazılı kaynaklardan ve belgelerden yararlanmalıdırlar. Doğaçlama yeteneğine sahip olması gereken anlatıcının gerçekleştireceği doğaçlama, bir bilgi temeli gerektirmektedir. Bu nedenle anlatıcı sürekli olarak doğaçlamayı kullanmamalıdır. Çünkü anlatıcı büründüğü tarihi karakter nedeniyle bir oyuncu değil bunun yanında bir eğitimcidir (Salicco, tarihsiz).

Birinci kişi anlatımı, diğer anlatım türlerinden daha çok çaba gerektirmekte ve daha çok izleyicilere bağlı olmaktadır. Bu anlatım türünde izleyiciler antropolog, gözlemci ve zaman yolculuğu yapan biri olmaya zorlanmaktadır. Birinci kişi anlatımı doğaçlama olabilir veya belirli bir olay ya da tema çerçevesinde gelişebilir. Anlatıcı birden fazla senaryoyu birleştirip olaylar dizisi oluşturabilmekte, sunuma ek senaryolar dâhil edebilmektedir. Örneğin 1621 yılına ait Plymouth Mayflower bölgesindeki birinci kişi anlatımı tanışmayı içeren açılış konuşması, ziyafet, yerli halkla ticari sohbet bölümlerini içermektedir. Bir düğün sahnesinde evlilik yeminini, bir duruşma sahnesin-

de hâkimi canlandıran birinci kişi sunumunda anlatıcının tarihi yasalar ve mahkeme prosedürü hakkında bilgisinin olması gerekmektedir (Corbin, 1988).

2. Üçüncü Kişi Anlatımı: Tanımı ve Uygulama Özellikleri

Anlatıcı terminolojisinin temel türlerinden bir diğeri ise *Üçüncü Kişi Anlatımı*'dir. Bu anlatım türü dinleyici ile anlatıcı arasındaki iletişimin en yaygın olanıdır. Eski dönemin kıyafetlerini giyen anlatıcı/yorumlayanlar bu yöntemi kullanarak açıklama yapıp, örnek göstererek anlattıklarının izleyiciler/ziyaretçiler için ne anlama geldiğini anlamaya çalışmaktadırlar. Üçüncü kişi anlatıcıları, canlandırmalarda geçmişi tam olarak yansıtmaya çalışmaktadırlar. Örneğin on yedinci yüzyılda kullanılan bir kelime yerine şu anda başkası kullanılıyor olabilmekte, bu nedenle dinleyiciler anlatıcıya soru sorabilmekte ve bir tartışma konusu açabilmektedir (Roth, 1998).

Üçüncü kişi anlatıcı yorumunun bir alternatif olarak kullanılmasına gerekçe olarak, bu tür etkinliklerde yalnızca birinci kişi anlatımının olmasının ziyaretçilerin gösterilen tarihi dönemdeki hayatı sorgulama fırsatı bulamamaları olarak ifade edilebilir. Birinci kişi anlatıcı terminolojisi, anlatıcının geçmişteki insanlarla konuştuğu, ziyaretçi ve anlatıcının karşılaştırmalar yapmasını sağlayan üçüncü kişi yaklaşımına zıttır. Bu nedenle bu tür etkinliklerde üçüncü kişi anlatımının kullanılması ziyaretçilere etkinlikleri sorgulama fırsatı sağlamaktadır (Ata, 2002:163).

Tarihi döneme uygun bir kostüm giyilerek tarihi dönemden bir karakter rolünü üstlenen üçüncü kişi anlatımında, müze veya tarihi mekâna gelen ziyaretçilere tarihi dönem hakkında bilgi vermek ve o döneme ilişkin deneyimleri göstermek esas olmakla birlikte, üçüncü kişi anlatıcısı, giydiği kostümün ve büründüğü karakterin tarihi döneminden değil yirmi birinci yüzyıl perspektifinden söz konusu tarihi döneme bakmaktadır (Mahoney, 1998). Bu nedenle bu yöntem ziyaretçi ile doğrudan iletişim kurulduğu için ziyaretçilere dönemin yaşam biçimini etkili bir şekilde gösterebilir fakat ziyaretçilere tarihi bir deneyim kazandırmasının mümkün olmadığı söylenebilir (Living History Academy,2017).

Üçüncü kişi anlatım tekniği kullanılarak yaşayan tarih ve açık hava müzeleri ile tarihi mekân ziyaretçilerine tarihsel dönemleri daha kolay bir bağlamda zihinlerine yerleştirmelerine fırsat sunulabilir. Bu anlatıcı terminolojisini kullanan anlatıcı/yorumlayan, kendi kurumlarında stratejik toplum lideri ve yaratıcı bir öğretmen haline gelebilmektedir (Cranton,2011). Ayrıca üçüncü kişi anlatıcı yorumunu kullanan kişi, kostümünü giydiği ve rolüne büründüğü karakter gibi tarihsel bağlama bağlı kalmak zorunda olmadığından ziyaretçilere bilgi aktarabilir ve tarihi döneme ait eylemlerinin sonuçlarını açıklayabilir. Bu durum müze ve tarihi mekânı ziyaret eden kişilerin tarihsel olayların ve etkinliklerin nedenselliklerini ve günümüzü şekillendirmeye nasıl yardımcı olduklarını daha kolay anlamalarına olanak tanır (Mahoney,1998).

Üçüncü kişi anlatımlarını kullanan anlatıcı/yorumlayan için kullanılan kostüm ve diğer nesnelere ziyaretçilere geçmiş hakkında daha ayrıntılı bilgi vermek, o dönemi

ziyaretçilere öğretmek için araçlar olarak kullanılmaktadır. Üçüncü kişi anlatıcı terminolojisini kullanan kişi modern dünyayı bildiği için ziyaretçilere yaptığı açıklamalarda “o, onlar” gibi zamirler kullanmaktadır. Örneğin, “askerlerine saldırıya geçebileceklerini söyledi!” veya “ilkbaharda çadırlarını kurdular.” gibi ifadelerle kostümsel anlamda tarihi dönemden fakat konuşma açısından modern dünyayı, günümüzü bilen bir kişi olarak açıklamalar yapmaktadır.

3. Birinci ve Üçüncü Kişi Anlatımının Birlikte Kullanıldığı Anlatım Türleri: Tanımı ve Uygulama Özellikleri

Uygulama biçimleri farklı olmasına rağmen birinci kişi ve üçüncü kişi anlatımının amacı geçmiş canlandırarak anlatmaktır. Bu anlatım türlerinin ele alınan tarihi dönemin sosyal ilişkilerini, inançlarını, davranışlarını ve duygularını yansıtmak açısından uygun olduğu söylenebilir. Doğrudan bilgi verilen bir dersten ziyade tarihi olayları, dönemleri, duyguları ve yöntemleri açıklayarak ezber yerine öğrenmeyi sağlamaktadır. Bu amaçlarla ihtiyaçlara cevap vermek için hazırlanan birinci kişi ve üçüncü kişi anlatımının birlikte kullanıldığı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bunlar:

- Karışık anlatım ortamı
- Rol yapma
- Benim zaman yaklaşımım/Senin zaman yaklaşımın
- Hayalet anlatımı
- Müze tiyatrosu

olarak literatürde yer almaktadır (Piatt, 1984; Roth, 1998; Sanders, 1990; Williams, 1996).

Karışık anlatım ortamı yaklaşımı, birinci ve üçüncü kişi anlatımının her ikisini aynı anda kullanmaktadır. Böyle bir anlatım türü yaklaşımında üçüncü kişi anlatımı yapan kişi diğer rol oynayanlarla iletişime geçerek anlatım alanını genişleten sorulara cevap vermekte, ziyaretçilere tarihi ön bilgileri kazandırarak onları birinci kişi anlatımına hazırlamaktadır. Örneğin ‘*kırmızı tişört*’ uygulaması Büyük Britanya’da serbest çalışan Tarihi Canlandırma Kurumu tarafından karışık ortam anlatımı yaklaşımı kapsamında geliştirilen üçüncü kişi tekniğidir. Canlandırmalarda üçüncü kişi anlatıcıları göze çarpan kırmızı tişörtleriyle ziyaretçileri selamlayarak birinci kişi yöntemini açıklamakta ve onlara canlandırmayı gerçekleştiren tarihi kişilerle nasıl iletişim kuracaklarını anlatmakta, gerekli olduğu anlarda ise ziyaretçiler ile canlandırmayı gerçekleştiren karakterler arasında bağlantıyı sağlamaktadır. Bir diğer teknik ise Colonial Williamsburg programlarında kullanılan ‘*bağlamsalıcılar*’ın yerleştirilmesidir. Bağlamsalıcı olarak adlandırılan üçüncü kişi anlatıcıları ziyaretçilere gelecek sahneler hakkında bilgi vererek ana başlıkların önemini belirtmekte, en sonunda ise genel bir açıklama yapmaktadırlar (Roth, 1998).

Rol yapma yaklaşımı, sınıflarda da yaygın olarak kullanılan eğitici bir yöntemdir. Birçok eğitimci rol yapmanın öğrenmeye teşvik ettiğini, empati duygusu yarattığını ve öğrencilerin verilen konuyla ilgili neden-sonuç ilişkisi geliştirerek konuya ilgi gösterdiklerini kabul etmektedir. Rol yapma yaklaşımı da birinci ve üçüncü kişi anlatım türlerinin birleşiminden oluşmaktadır. Margaret Piatt'ın müze eğitiminde yönetici yardımcısı olduğu Oldsturbridge Köyü'nde rol yapma yaklaşımı birinci ve üçüncü kişi anlatımının birlikte kullanıldığı yaklaşımın tercih edilen şeklidir. Çünkü bu yaklaşımda anlatıcılar dinleyicilerin sorularına cevap verirken birinci kişi anlatımının tiyatroya özgü yönlerini kullanmaktadır. Rol yapma yaklaşımını kullananlara göre bu yaklaşım tarihi karakterle ilgisi olmayan sorular soran ve konuyu anlamakta zorlanan izleyiciler için birinci kişi anlatımını daha anlaşılır hale getirmektedir (Piatt, 1984: 85).

Benim zaman yaklaşımım/Senin zaman yaklaşımın, rol yapma yaklaşımında ziyaretçilerden zamansız gelen soruları cevaplayabilmek için Tom Sanders tarafından geliştirilen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımı kullanan anlatıcı/yorumlayan karakterler canlandırmaya öngörüyle yaklaşmakta, geçmişten biri olduğunu ifade ederek ziyaretçilerin/izleyicilerin içinde bulunduğu zamanla ilgili bilgi verip ikisinin karşılaştırmasını yapmaktadır. Yani anlatıcı "*şimdiki zamanda eğlenmek için televizyon izliyorsunuz. Biz size şarkı söyleyip hikâyeler anlatıyoruz. Televizyon 1950 yılına kadar yaygınlaşmamıştı.*" gibi ifadeler kullanmaktadır. Sanders, bu yaklaşımın rol yapma yaklaşımından hoşlanmayan kişilerde, yabancı izleyicilerde, yaşlılarda ve çocuklarda oldukça faydalı olduğunu öne sürmektedir (Sanders, 1990: 21).

Hayalet anlatımı yaklaşımı, Sanders'in zaman yaklaşımından yola çıkılarak ve biraz daha değiştirilerek Bonnie Williams tarafından denenmiştir. Bu yaklaşımda anlatıcı/yorumlayan kendi canlandığı tarihi döneme ait tarihi karakter ile şimdiki zamanda yaşayan ziyaretçilerini karşılaştırmaktadır. Williams bu yöntemi Wylie Evi'nin sınırlı sayıdaki çalışanını, elektrik ve güvenlik sistemindeki eksiklikleri telafi etmek için geliştirmiştir. Şöyle ki Williams, canlandırmada rolüne büründüğü karakter Elizabeth Wylie olarak ziyaretçileri (misafirlerini) kapıda karşılamakta ve onlara salona kadar eşlik etmektedir. Tarihi karakter Wylie ziyaretçiler (misafirleri) ile birlikte evde dolaşırken kendi hatıralarına dikkat çeker. Günümüzde kaldırımlarla kaplı olan eski bahçesini hatırladığını ifade ederek, "*Bayan Williams bunun hırsız alarmı olduğunu söyledi. Ben ise gençken bizim alarmımızın bir köpek olduğunu söyledim*" gibi cümleler kullanmaktadır. Benzer bir şekilde Morristown Ulusal Tarihi Parkı'nın anlatıcısı olan Eriv Olsen Bağımsızlık Savaşı'ndaki Joseph Plumb Martin'i hayalet yaklaşımını öykü anlatım tekniği ile birlikte kullanarak canlandırmaktadır (Williams, 1996: 4-7).

Müze tiyatrosu yaklaşımı, sanat eserlerini, oyunları, öykü anlatımlarını, monolog ve diyalogları içermektedir. Minnesota Bilim Müzesi, Uygarlık Müzesi ve Londra Bilim Müzesi 1970'lerde başlayan bu yaklaşımın öncü müzeleri olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşım kapsamında halkın konuşmasına daha yakın olan monologlar ve hikâyeler yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu anlatım yaklaşımında anlatıcı bir girişle başla-

makta, tarihi karakterin yaptığı canlandırma ile devam etmekte, ardından oyun dışında gerçekleştirilen soru-cevap tekniği ile sonlandırılmaktadır. Bu bağlamda tek kişilik canlandırmalar ve sahnelenen perdelerin tarih bilgisini izleyicilere eğlenceli bir yolla verdiği için anlatımda daha etkili olduğu öne sürülmektedir. Monologlar ve oyunlar sırasında halkın birbirleri ile iletişimi kısıtlı olduğundan bu yaklaşımda izleyicilerin/ziyaretçilerin sözlü aktif katılımları da sınırlı olmaktadır (Roth, 1998).

Sonuç olarak birinci ve üçüncü kişi anlatımlarının birlikte kullanıldığı anlatım türü yaklaşımları her iki anlatım türünün de tek başına kullanıldığı müze ve tarihi mekânlarda ziyaretçiler ile iletişim kurabilmek ve bu mekânlarda gerçekleştirilen uygulamadaki eksiklikleri gidermek, müze ve tarihi mekâna ilişkin verilen bilginin daha anlaşılır olabilmesini sağlamak ve izleyici/ziyaretçileri daha aktif hale getirmek amacıyla farklı uygulamalar sonucu ortaya konmuş, geliştirmeye ve değişime açık olan bir türdür.

Anlatıcı Yorumlarının Tarih Eğitiminde Kullanımı: Yararlılık ve Sınırlılıklar

Buraya kadar ele alınan alt başlıklarda müze ve tarihi mekânlarda ziyaretçiler ile iletişim kurulmasına dönük uygulamalar örnekleriyle birlikte ortaya konmaktadır. Bi-reyler yaşamı boyunca farklı nedenlerle aile, okul, öğretmen aracılığıyla ya da kendi istekleri doğrultusunda müzeler ve tarihi mekânları ziyaret etmektedir.

Safran (1993: 64) yapmış olduğu çalışmada; çalışmasına katılan öğrencilerin % 91'inin tarih dersleri kapsamında müze ve tarihi mekâna yönelik gezi yönteminin hiç kullanılmadığını, sadece % 2'sinin sık kullanıldığı, buna karşın öğrencilerin genellikle gerçeklik hissini verdiği, grup içi dinamiği, bilgi ve anlayışlarını geliştirdiği için bu mekâna yönelik yapılan gezileri yararlı ve eğlenceli bulduklarını belirtmiştir. Aynı çalışma kapsamında çalışmaya katılan öğretmenlerin % 67'sinin tarih dersleri kapsamında müze ve tarihi mekâna yönelik gezi yöntemini hiç kullanmadığı, sadece % 3'ünün sık bu yöntemi kullandığı ifade edilmektedir. Ayrıca söz konusu çalışmada mesleğe yeni başlayan tarih öğretmenlerinin ilk yedi yılında tarih dersleri kapsamında müze ve tarihi mekâna yönelik çevre gezisini sıklıkla yaptığı ve ileri ki dönemlerde bu sıklığın azaldığı belirtilmektedir.

Yapılan çalışmalarda(Aktekin, 2008; Egüz&Kesten, 2012; Güleç&Alkış, 2003; Şahan,2005) müze ve tarihi mekânlara özellikle eğitimin farklı kademelerinden öğrenci ve öğretmenlerle birlikte ziyaret edildiği; öğretmenlerin, müze yetkililerinin, öğretmen adaylarının sınıf dışında etkili bir öğrenme ortamı olarak müze ve tarihi mekânlara kullanımının önemli bulunduğu, fakat bu ziyaretlerin planlanmadan yapıldığı, öğrencilerin öylesine gezdikleri ve akıllarında çoğu zaman bir şey kalmadan ayrıldıkları bir mekân olarak gördüğü, yine öğrencilerin müzeleri loş, ışısız, soğuk ve ilgi çekmeyen mekânlara değerlendirildiği ortaya konulmuştur. Alan yazında önemli bir eğitim ortamı olarak görülen müze ve tarihi mekânlarda tarih dersi kapsamında anlatıcı

terminolojisinin kullanılması, bu konuya ilişkin olumsuzlukların giderilmesinde bir fırsat olarak karşımıza çıkmaktadır.

Avrupa ve Amerika’da yer alan müzelerin çoğunda özel derslikler ve atölyeler bulunmaktadır. Bu özel derslik ve atölyelerde anaokulu düzeyinden itibaren öğrencilere müzede sergilenen eserlerin gerçekliğine yakın objeler verilmekte, öğrencilerden kil veya hamurlarla gördükleri nesnelere aynısını ya da benzerini yapmaları istenmektedir. Ülkemizde de Anadolu Medeniyetleri Müzesi’nde bu ve buna benzer uygulamalara rastlamak mümkündür. Yine Avrupa ve Amerika’da yer alan birçok müzede orta-öğretim tarih dersleri çoğunlukla müzelerde yapılmakta dolayısıyla geçmiş yaşantılar açıklayıcı bir şekilde öğrencilere sunulmaktadır (Yücel, 1999: 90).

Bahsi geçen uygulamaların müze ve tarihi mekanlarda öğrencilerle birlikte gerçekleştirilmesi öğrencilere yalnızca bilişsel düzeyde değil duyuşsal düzeyde kazanımların geliştirilmesinde, tarih programında yer alan tarihsel düşünme becerilerinin, tarihi empati becerilerinin üst düzeye çıkarılmasına katışı sağlayacağını ifade etmek mümkündür.

Anlatıcı terminolojisinde yerel kaynaklardan yararlanmak önceliklidir. Dolayısıyla öğrencilerin kendi buldukları çevrelerden yola çıkarak öğrenme zorunluluğu ve zorlayıcılığı olmadan anlamlı, bütünsel, değer temelli ve aktif olarak öğrenmelerine olanak sunar. Anlatıcı terminolojisi; edebiyat, dil sanatları ve diğer pratik sanatlarda kaynaşık öğrenme deneyimleri sağlayarak geleneksel yaklaşımlara göre tarihi öğretmede daha çok avantaj sunmaktadır. Tarihi döneme ait kostümlerle o döneme ait tarihi karaktere bürünen kişilerle iletişim kurabilen öğrenciler tarihi yeniden yaşamakta, başka bir zamandaki hayatın daha doğru bir izlenimine katkıda bulunmaktadır.

Anlatıcı terminolojisi uygulamalarına ilişkin eleştiriler uygulanmaya başladığı günden itibaren alan yazında yer almaktadır (Cook, 2004: 489–490; Glassberg, 1986: 305–310). Bu tür uygulamaların eğitici, çok yönlü, duyguları harekete geçiren, tarihe ilgi uyandıran, eğlenceli ve akademik bilgi için de faydalı olduğunu savunanların yanında; geçmişin bir kostümle yeniden canlandırılması girişimini abartılmış, anlaşılmayan, yanlış kullanılan, düzensiz, fazla nostaljik, tiyatroya aşırı bağlı, gerçekçi olmayan bir yöntem olarak değerlendirenler de bulunmaktadır. Ülkemiz tarih öğretim programı dikkate alındığında, bu türden uygulamalar genellikle yerel tarihe ilişkin yalnızca bir konu üzerine odaklandığı, kostüm temini ve müze/ tarihi mekân kullanımına ilişkin gerekli izinlerin alınmasında uzun sürecin yaşanması, öğretmenlerin öğretim programını yetiştirmek zorunda olduğundan konularını yetiştirememeye kaygısı gibi nedenlerle tarih dersinde kullanılmasının sınırlılıklarının olduğu söylenebilir. Ancak, anlatıcı terminolojisine yönelik eleştirilerin ve sınırlılıkların kabul edilebilir bir yanı bulunmakla birlikte yine de anlatıcı terminolojisinin kullanıldığı müze ve tarihi mekânı etkileşimli bir şekilde ziyaret eden, anlatıcı terminolojisini kendisi gerçekleştirebilecek olan öğrenciler için uyarıcı bir aktivite, tarihi meraklarına olta atan bir uygu-

lama olma potansiyeli olduğu öne sürülmektedir (Cook, 2004: 490). Örneğin, 18. yüzyıl elbiselerinin güzel bir kopyasını giyip bu dönemin mobilyaları arasında dolaşan bir öğrenci, iki yüz yıl önce insanların yaşayışının ne olduğunu hissedebilir (Harrison'dan Akt.: Ata, 2002: 103).

Öğretmenler Tarih Derslerinde Anlatıcı Terminolojisini Kullanabilir mi?: Bir Uygulama Örneği

Ülkemizde anlatıcı terminolojisinin kullanım alanlarına müze ve tarihi mekânlarda neredeyse rastlanmamaktadır. Dolayısıyla tarih dersinde kullanımı da; derslerde öğrencileri aktif hale getirmede, öğrencilerde var olan tarih dersinin durağan ve sıkıcı olduğu algısını kırarak tarihi ders kitaplarından çıkarılmasına, öğrencilerde bir merak oluşturarak içsel bir motivasyon kaynağı ile öğrenmelerine fırsat sunabilecek olan bir uygulama olarak değerlendirilebilir. Bu doğrultuda alan yazında Ronald Vaughan Morris'in yaptığı çalışmalara rastlamak mümkündür. Dolayısıyla bu çalışma özelinde tarih öğretmenlerine fikir verebilmesi amacıyla Morris (2009)'in çalışmasından uyarılanan 11. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Tarihi dersinde kullanılabilceği düşünülen anlatıcı terminolojisinin kullanıldığı bir plan hazırlanmıştır.

Ders Öncesi:

Anlatıcı terminolojisini kullanmaya karar veren tarih öğretmenlerinin tarih öğretim programında yer alan tarihsel düşünme becerilerinden hangi/hangilerine odaklanacaklarını belirlemeleri gerekmektedir. Bu çalışma özelinde planlanan ders kapsamında tarihsel düşünme becerilerinden tarihsel sorun analizi ve karar verme ile tarihsel sorgulamaya dayalı araştırma becerilerine odaklanılmıştır. Ders öncesi belirlenmesi gereken ikinci nokta; öğrencilerin tarihi karakter olarak anlatıcı terminolojisini kullanan kişi mi yoksa tarihi karakter olarak anlatıcı terminolojisine soru soran günümüzden bir kişi mi olacağına karar verilmesidir. Bu çalışma özelinde planlanan ders kapsamında öğrencilerin tarihi karakter olarak anlatıcı terminolojisine soru soran günümüzden bir kişi olmasına karar verilmiştir.

Anlatıcı terminolojisinde, yerel kaynaklardan yararlanmanın öncelikli olması nedeniyle yerel tarihe ilişkin bir karakter olan Ahmet Remzi Yüreğir* belirlenmiştir. Söz konusu kişi Adana yerel tarihi özelinde oldukça geniş yer bulmakta olup bu anlamda Adana tarihine ilişkin arşivlerde birinci ve ikinci elden kaynaklara ulaşılabilmektedir. Söz konusu kişi Milli Mücadele döneminde Adana'da yerel halkın örgütlenmesi ve mücadelenin sürdürülebilmesi amacıyla Ankara hükümeti ile birlikte hareket etmesi ve yeni devletin kurulmasıyla millet meclisinde yer almış milletvekili olarak siyasi hayatta aktif rol alması ve Adana'da çıkardığı Yeni Adana gazetesi ile basın hayatında da etkin rol alması nedeniyle belirlenmiştir.

* Adana'da günümüzde de yayın hayatına devam eden Yeni Adana gazetesinin de kurucusu olup, birçok okula, caddeye de adı verilmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin yaşadığı şehre yönelik farkındalıklarının artması adına söz konusu etkinlikte Ahmet Remzi Yüreğir belirlenmiştir.

◆ Neval Akça Berk

Planlanan bu derste öğretmen anlatıcı terminolojisini kullanacağı için söz konusu karakterin kişisel, siyasi, eğitim hayatına, dünya görüşüne kadar her türlü ayrıntıya ilişkin yazılı ve basılı kaynaklar, ses kayıtları, varsa video kayıtları... gibi tüm kaynaklara ulaşarak karakter hakkında oldukça ayrıntılı bilgi toplmalıdır. Bunun nedeni, o dönem karakterini anlatıcı yorumunu kullanarak derste anlatacak olan öğretmenin her ayrıntısıyla gerçek tarihi karakteri yansıtmak durumunda olmasıdır. Dolayısıyla öğretmen ders öncesinde ayrıntılı ve detaylı bir araştırma yapması, edindiği bilgileri anlatıcı yorumunu kullanarak anlatacağı dersten önce tecrübe etmesi gerekmektedir.

Detaylı bir araştırmanın ardından kostümlerin nasıl olması gerektiği ve hangi amaçla kullanılacağına karar vermek gerekmektedir. Burada amaç tarihi karakterin gerçekliğinin dış görünüşle sağlanması ve o dönemden biri olarak öğrencilere o dönemi, o dönemde yaşananları anlatmasıdır.

Ders sırası (Anlatıcı terminolojisinin kullanıldığı dersin öncesi):

Öğretmen bu ön hazırlık sürecinde doğrudan tarihi karakter olan Ahmet Remzi Yüreğir ile öğrencileri karşılaştırmak yerine elde ettiği birinci ve ikinci elden kaynaklarla Ahmet Remzi Yüreğir'in yaşadığı dönemin siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel boyutlarını öğrencilerle derste ayrıntılı bir biçimde incelemeli ve hatta o dönemden birine yansıtıcı bir mektup yazmalarını sağlamalıdır. Ardından Ahmet Remzi Yüreğir'in kim olduğunu, ailesi, kişisel ve eğitim hayatı, inançları, görüşlerinin ne olduğu üzerine konuşmalıdır. Ardından söz konusu tarihi karakterin sınıflarını ziyaret edeceğini şimdi nasıl görünüyor olabileceğine, ona ne sormak istediklerine ilişkin fikir alış verişini yapmaları sağlanmalıdır.

Ders sırası (Anlatıcı terminolojisinin kullanıldığı ders):

Öğretmen söz konusu derse artık o sınıfın öğretmeni olarak değil Ahmet Remzi Yüreğir olarak girmelidir. *Karışık anlatım ortamı yaklaşımı* yorumunun kullanıldığı bu ders için Ahmet Remzi Yüreğir ile sınıfta diğer öğrenciler arasında iletişimi sağlamak, sınıftaki diğer öğrencilerin ona nasıl davranması, nasıl soru sorması gerektiğine ilişkin bilgilendirmeyi yapacak üçüncü kişi sınıfta mutlaka yer almalı ve bu kişi diğerlerinden farklı olarak giyinmelidir (kırmızı tişört gibi). Üçüncü kişi sınıftaki öğrenciler arasından seçilebilir fakat üçüncü kişinin sınıftaki diğer öğrenciler ile tarihi karakter olan Ahmet Remzi Yüreğir arasında iletişimi nasıl sağlayacağı önceden öğretmen tarafından açıklanmalı, farklı bir ifadeyle üçüncü kişi söz konusu süreçte moderatörlük görevini işlevsel bir şekilde gerçekleştirmelidir.

Ders Sonrası:

Öğretmen *Karışık anlatım ortamı yaklaşımını* kullandığı ders boyunca rolden çıkmamalı ve ders sonrası yapacağı değerlendirmeye o sınıfın öğretmeni olarak katılmalıdır. Bunun nedeni öğrencilerin söz konusu tarihi gerçeklik ile eğlence arasında denge kurarak işin eğitim boyutunu kaçırmamasıdır. Çünkü o dönemden biri gibi sı-

nıfa gelen tarihi bir karaktere öğrenciler eğitim-öğretim hayatlarının sıradan sürecinde rastlamamaktadır. Dolayısıyla bu uygulamayı bir eğlence olarak görmelerinden çok uygulamanın eğitim boyutuna odaklanmaları sağlanmalıdır. Ders sonrası öğretmen karakterin yaşadığı döneme, karakterin önemine, en dikkat çekici anısının ne olduğuna, tarihi karakter ile ilgili öğrencilere en ilginç gelen unsurun ne olduğuna ilişkin 15-20 dakikalık bir değerlendirmenin ardından öğrencilere Yeni Adana gazetesinin de kurucusu olan Ahmet Remzi Yüreğir'e ilişkin bir sınıf gazetesi çıkarmalarını önerebilir. Döneme ait farklı karakterler belirleyerek onları öğrencilerin anlatıcı terminolojisini kullanarak canlandırmalarını isteyebilir. Ya da tüm bu uygulamaları müze ve tarihi mekânda gerçekleştirebilir.

Sonuç ve Öneriler

Elde edilen bulgular doğrultusunda özellikle uluslararası alan yazında müze ve tarihi mekânlarda gerçekleştirilen anlatıcı terminolojisine yönelik uygulamaların alanında uzman, profesyonel kişiler tarafından gerçekleştirildiği, tarih eğitimi kapsamında öğrencilerin bu süreçte izleyici/ziyaretçi olarak yer aldığı ve sınırlı bir şekilde aktif olarak uygulamalara katıldığını ifade etmek mümkündür. Tarih eğitiminde sınıf dışında alternatif bir eğitim-öğretim ortamı olarak kullanılabilir müze ve tarihi mekânlarda yaratıcı drama çalışmaları, tarihsel canlandırma gibi uygulamalarla öğrencilerin doğrudan bu mekânlarla iletişime geçtiği uygulamaların yanında anlatıcı terminolojisi de benzer amaçlar için kullanılabilir. Bu tür uygulamalar öğrencilerin tarihsel düşünme becerilerini, tarihsel empati becerisini ve öğretim programında yer alan bir çok beceriyi etkili bir şekilde geliştirebileceğini; öğrencilerde söz konusu mekanlara ilişkin farkındalık kazandırabileceğini ifade etmek mümkündür.

Morris (2008) tarafından yapılan çalışmada ortaya çıkan sonuçlar öğretmenlerin bu ve benzer anlatıcı terminolojisini müze, tarihi mekânlar ve sınıfta kullanması öğrencilerin tanık oldukları tarihi döneme ilişkin güçlü sorular geliştirmesini, öğrencilere o dönemden birinin konuşmasını dinleme, o dönemden birini görme gibi çoklu bakış açısı sunmaktadır. Öğrenciler bu deneyimlerini kullanarak tarihi dönemi empatik bir bakış açısı ile değerlendirebilmektedir. Ayrıca anlatıcı terminolojisinde bir araç olarak kullanılan kostüm, anlatı, dil gibi tarihi gerçekliğe uygun olması için kullanılacak olan araçlar öğrencilerin tarihe ilişkin meraklarının uyanmasında, öğrencilerin yerel tarihe ilişkin, yaşadıkları çevreye ilişkin farkındalık oluşturulmasında bir fırsat olarak görülmektedir.

Anlatıcı terminolojisi tek bir kişiyi, sınıfı, seviyeyi ya da bütün okulları içerebilmektedir. Öğretmenler anlatıcı terminolojisini kullanırken yerel tarihle ilgilenen bir tarihçi ile çalışabilirler. Dolayısıyla öğrenciler bu uygulamalarla tarihi bir kalenin çevresini koruma görevi üstlenme, bir ev müzesinde o evde geçmişte yaşanmış bir akşam yemeğini servis edebilme ya da yaşayan bir tarih çiftliğinde tulumba ile su çekip bu suyu mutfaktaki işler için kullanabilme deneyimini yaşayabilirler (Morris, 2009).

◆ Neval Akça Berk

Gerek müze ve tarihi mekân ziyaretçilerine tarihi dönem ile ilgili bilgi verme ve deneyim yaşatma gerekse alternatif bir eğitim-öğretim ortamı olarak kullanılarak öğrencilerin tarihe ilişkin meraklarını uyandırma, yaşadıkları çevreye ilişkin farkındalık oluşturulması açısından kullanılması ve yaygınlaştırılması, bunun için yerel yönetimler, müzeler ve tiyatrolarla işbirliği yapılarak koordine çalışılması öğretmenlere bu tür uygulamaların gerçekleştirilmesinde kolaylık sağlayacaktır.

Kaynakça

- Anderson, Jay (1984). *Time Machines: The World of Living History*. Nashville, Tenn.: American Association for State and Local History.
- Aktekin, Semih (2008). Müze Uzmanlarının Okulların Eğitim Amaçlı Müze Ziyaretlerine İlişkin Görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2).
- Ata, Bahri (2002). *Müzelerle ve Tarihi Mekânlarla Tarih Öğretimi: Tarih Öğretmenlerinin "Müze Eğitimine" İlişkin Görüşleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- The Bradley Commission on History in Schools. (1989). Building a history curriculum: Guidelines for teaching history in schools. *History Teacher*, 7-35.
- Boyer, Candace L. (1996). Using Museum Resources in the K-12 Social Studies Curriculum, ED412174, Eric Digest.
- Cranton, Lindsey J. (2011). Living history: Reconstructing the past for the edification of the present. <https://scholarsbank.uoregon.edu/xmlui/bitstream/handle/1794/11222/Lindsey%20Cranton%20Capstone.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden 23.0.2017 tarihinde alınmıştır.
- Corbin, Denee (1988). Using Drama in the Classroom. *Councilor*, 48, 43-48.
- Cook, Alexander (2004). The Use and Abuse of Historical Reenactment: Thoughts on Recent Trends in Public History, Criticism, Summer, Vol. 46, No.3.
- Danzer, Gerald A. (1998). Chicago's Black Metrolopolis: Understanding History Through a Historic Place, *Social Education*, vol. 62, num. 3, March 1998.
- Egüz, Şule & Kesten, Alper (2012). Sosyal Bilgiler Dersinde Müze İle Eğitimin Öğretmen Ve Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi: Samsun İli Örneği. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1).
- Erbay, Mutlu (2011). *Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlanması*, Beta Basım, İstanbul.
- Glassberg, David (1986). Review: Living in the Past Time Machines: The World of Living History by Jay Anderson, *American Quarterly*, Summer, 38, 2.
- Güleç, Selma & Alkış, Seçil (2003). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Müze Gezilerinin İletişimsel Boyutu. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 63-78.

- <http://www.nps.gov/search/index.htm?query=first+person+presentation> adresinden 09.02.2012 tarihinde alınmıştır.
- International Coincil of Museum-ICOM (2007). <http://icom.museum/> adresinden 10.11.2013 tarihinde alınmıştır.
- Kay, William Kennon (1970). *Keep It Alive! Tips on Living History Demonstrations*. U.S. Department of The Interior National Park Service Visitor Services Training Series, U.S. Government Printing Office: 1970 392-729/63.
- Koşay, Hamit Zübeyr (1974). Açık Hava Müzeleri ve Türkiye’de Açık Hava Müzesini Kurma İmkânları. *Etnografya, Folklor, Dil, Tarih ve diğer Konularda Makaleler ve İncelemeler*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Levy, Francis (2001). Maddi Olmayan Bir Müzeye Doğru. *Kent, Müze, Deneyimler, Katkılar*. İstanbul: Türk Ekonomi Topluluğu Tarih Vakfı.
- Living History Academy (2017). <http://www.livinghistoryacademy.com/definitions/>. 12.03.2017 tarihinde alınmıştır.
- Maccario Kuruoğlu, Nihal (2002). *Müzelerin Eğitim Ortamı Olarak Kullanımı*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt:XV, Sayı: 1.
- Mahoney, N. (1998). That The Future May Learn From The Past: The Goals And Educational Value Of Living History Museums. Williamsburg: College of William and Mary.
- Morris, Ronald Vaughan (2008). How Teachers Can Conduct Historical Reenactments in Their Own Schools. *International Journal of Social Education*, 23(2), 45-59.
- _____ (2009). *Bringing History to Life: First-Person Historical Presentations in Elementary and Middle School Social Studies*. R&L Education.
- Ören, Ülker (1998). *Turizm, Kültür, Arkeoloji İlişkileri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Piatt, M. (1984). *Character Analysis Worksheets*. Old Sturbridge Village.
- _____ (1986). *An Outline of Theatrical Forms Used in History Museums as Interpretive or Educational Methods*.
- Roth, Stacy F.(1998). *Past Into Present: Effective Techniques for First-person Historical Interpretation*. University of North Carolina Press.
- Safran, Mustafa & Ata, Bahri (1998). Okul Dışı Tarih Öğretimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 87- 94.
- Salicco, John (tarihsiz). *There was a time...* presents: Some Thoughts on First Person Interpretation of Historical Persona. This content of this publication is the property of *There was a time...* LLC.
- Sanders, Thomas (1990). Thoughts on Effective Interpretation, *Midwest Open Air Museums Magazine* 11/1 Spring, 21.

◆ Neval Akça Berk

Şahan, M. (2005). Müze ve Eğitim. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. Sayı 4, Cilt (1).

Yıldırım, Ali & Şimşek, Hasan (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yücel, Erdem (1999). *Türkiye’de Müzecilik*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Williams, B. (1996). Playing in the Stream of History: A Flexible Approach to First-Person Interpretation, *Midwest Open Air Museums Magazine* 17/1, Spring